

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра філософії
Інститут вищої освіти НАПН України
Польське Товариство філософської педагогіки
імені Броніслава Ф. Трентовського (TRF)**

**Під знаком Григорія Сковороди:
зоряний час української культури**

**МАТЕРІАЛИ
IV міжнародної науково-практичної конференції**

***«Гуманістична філософія освіти як складова успішних посттоталітарних
трансформацій»
(6-7 грудня 2018 року)***

**Харків
ХНПУ- 2019**

ДО ФАЛЬСИФІКАЦІОНІЗМУ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА У НАУКОВИХ РОЗШУКАХ СКОВОРОДИНІВСЬКОЇ СПАДЩИНИ

О.Ю. Марчак, м. Харків

«Сковороду важко читати ...»[1, с. 290], зауважував український філософ, історик М. Попович з приводу його мови, біблійної стилістики, глибокої думки. Звичайно, щоб зрозуміти тексти Сковороди, його філософське послання, потрібно уявляти і культурний, політичний, соціальний фон XVIII століття, і сприйняти своєрідний стиль – синтез побутового здорового глузду з глибоким підґрунтям Могилянської академічної вченості, знанням і використанням античних авторів, мудрості Біблії із непозірною повагою до неї – постійної супутниці сквородинівських мандрів.

Але потрібно виокремити і суто практичний аспект знайомства із текстами Сковороди – стилістика, граматики, широке вживання старослов'янської церковної мови, латини, старогрецької в оригіналі та без відсилань до першоджерел, розуміння думки автора, особливо з огляду на багатозначність контекстів та широкий спектр стилістичних прийомів Сковороди – все це ускладнювало роботу дослідників з автографами та списками при їх перекладі сучасною українською мовою.

Кропітка архівна праця історика Слобідської України Д.І. Багалія, що розшукав у музеї Румянцева в Москві та залучив до наукового обігу листи Сковороди, написані грецькою, латинською, російською мовами, систематизував всі наявні джерела і видав до сторіччя смерті митця першу академічну збірку його творів, дала суттєвий поштовх до розвитку сквородинознавства та відкриття нових сторінок в розумінні Сковороди-філософа. Свідченням зростання інтересу до філософської, літературної спадщини Сковороди була спроба видання повного зібрання його творів у двох томах уже В.Д. Бонч-Бруєвичем у 1912 році, але було видано лише перший том.

Тільки у 1961 р. у видавництві Академії наук України за радянського часу вийшло перше зібрання творів Сковороди у двох томах, над яким працював великий колектив вчених за ініціативи поета-академіка Павла Тичини, у 1973

році співробітники Інституту філософії Академії наук України видали нове повне зібрання у двох томах із врахуванням недоліків попереднього, – твори подано за хронологічним принципом, були вперше включені деякі діалоги, що не друкувались раніше [2, с. 8]. Але не зважаючи на величезну кількість тематичних збірок, окремих видань, залишалась потреба в академічному ґрунтовному опрацюванні творчої спадщини Сковороди з усуненням помилок, що переходили з видання до видання. У передмові до повного академічного видання творів Сковороди 2011 року дослідник творчості філософа Л. Ушкалов вказує на необхідність такої праці із зверненням до першоджерел через велику кількість змін та уточнень, – десятки тисяч, – що потрібно було внести з огляду на похибки, довільне трактування та ігнорування сквородинівської синтакси, орфоєпії [3, с. 5-6].

Крім неточностей в опрацюванні та перекладах на сучасну українську мову творів Сковороди, окрема тема в історії вивчення спадщини філософа – розшуки втрачених творів, та відповідно, цитування деякими авторами джерел, які відсутні в науковому обігу і викликають сумнів у їх достовірності.

Д.І. Багалій, приводячи цитату Сковороди із праці А. Хіждеу, обережно зазначає: « правда, у творі, що не дійшов до нас та виривки якого зберіг Хіждеу» [4, с. 44], бо цитоване джерело, попри копітку працю історика, ніде віднайти не вдалось. Д.І. Чижевський з цього приводу висловлюється більш категорично: « Багалій переконливо показав, що існування цих творів сумнівне. А власне, з поданого Багалієм матеріалу та його аргументації видно, що він лише з великої делікатності (в науці непотрібної) не висловився так різко, як вимагали обставини: «твори Сковороди», що їх цитує Хіждеу, ніколи не існували, «цитати» з них вигадав сам Хіждеу»[5, с. 123-124].

З огляду на авторитет Сковороди, вже на початку XVIII ст. почали з'являтися цитування, що викликали сумнів через відсутність першоджерела. Але бажання скористатись авторитетом філософа з ідеологічних міркувань чи наукових, особистих амбіцій почасти приводила до підробок та фальшування

джерел. У повному для свого часу двохтомному виданні зібрань творів Сковороди АН УРСР 1961 року розділ *dubia* свідчив про наявність творів сумнівної достовірності.

Американський дослідник І. Фізер, коментуючи відоме порівняння Сковороди із Сократом, звертає увагу на різницю в мотивах порівняння українськими і російськими істориками: «Російські дослідники, виходячи із засад імперської історіографії, порівнювали Сковороду, першого світського філософа в російській імперії, з найвидатнішим філософом античного світу, їхня імперська ідеологія потребувала існування власного, не запозиченого із Заходу, філософського вчення. Щоб довести близькість Сковороди і Сократа, вони навіть вдалися до фальшивки. Нібито було знайдено невідомий твір Сковороди, в якому він сам виявив бажання бути російським Сократом. В цій фальшивці Сковороді приписувались слова: «Нехай святиться ім'я Твоє в мислях і намірах Твого слуги, котрий думкою і бажанням хотів бути російським Сократом». Мовний аналіз цього твору та зіставлення його з оригінальними творами Сковороди виявляють його безсумнівну підробку. Своїми намірами та причиною, що його зумовила, цей твір нагадує Осіяна Джеймса Мекфірсона в Ірландії та Кралевоградський рукопис у Чехії» [6, с. 49]. Однак, виходячи з принципу фальсифікованості, слід зазначити, що І. Фізер наводить саму цитату за англійським текстом у *Russian Philosophy*. – Chicago, 1964. – Т.1. – С.17, що також не виключає помилкового перекладу та цитування.

Багатогранність творчого спадку Сковороди дозволяє дослідниками різних ідейних спрямувань відшукати в українського філософа саме те, що підтверджує бажану тезу – наприклад, антирелігійну чи релігійно-філософську його спрямованість, побачити матеріалістичні погляди чи віднайти цілком ідеалістичний світогляд.

Попри все, викладене тільки стверджує величезний авторитет Сковороди та його вплив на весь культурний розвиток української, російської філософської та літературної думки XVIII-XIX ст.

Посилання

- Попович М.В.* Нарис історії культури України / Попович М. В. – К.: АртЕк, 1998. – 728 с.
- Сковорода Г.С.* Від редакційної колегії // Григорій Сковорода. Повне зібрання творів. Твори в двох томах, т.1. – Київ: Наукова думка, 1973 – 531 с.
- Сковорода Григорій.* Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Л. Ушкалова. – Харків – Едмонтон – Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.
- Багалій Д.І.* Український мандрований філософ – Григорій Савич Сковорода. Його життя, філософія і значіння / Багалій Д.І.- Харків: Держ. вид. України, 1923. – 144 с.
- Чижевський Д.* Українське літературне бароко: вибрані праці з давньої літератури / Чижевський Д. [Київська бібліотека давнього українського письменства. Студії, Т. 4]. – Київ, Обереги, – 576 с.
- І. Фізер.* Поняття самопізнання у Сковороди і Сократа: компаративне дослідження / Фізер І.// Наукові записки [Національного університету «Киево-Могилянська академія»]. – 1996. – Т.1. Філософія та релігієзнавство. – С. 49-54.

ШРИФТОВИЙ ПЛАКАТ ДО ПЕРСОНАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ СТУДЕНТА

У.П. Мельникова, м. Харків

Одним з головних завдань при вивченні студентами шрифту і типографіки є не лише правильне використання гарнітур, але й розробка власних авторських ідей, які реалізуються в шрифтовій композиції.

Завдання, яке дає змогу розкрити творчий потенціал студента й підштовхує до авторських оригінальних рішень — створення шрифтового плакату до персональної виставки, художнього проекту тощо. Це може бути чи не перша спроба студента задуматися над власним творчим спрямуванням, подивитися на себе «з боку».

Засобом шрифтової композиції (розташування, підбору та поєднання гарнітур, колористичних вирішень) [3]. створюється образна картина власної творчості. Завдання включає низку обмежень, зокрема обмежена палітра задіяних у композиції кольорів, щоб насиченість і строкатість кольору не перебивала виразну графіку шрифту. Також у межах одного аркуша допускається використання однієї-трьох гарнітур. Така обмежена палітра можливостей сприяє цілісності шрифтової композиції. Виразний витягнутий формат підказує динамічні та вивірені композиційні схеми.

Таке завдання студенти розв'язують у різний спосіб. Це зокрема побудова